

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
prezentate la 2 iunie 2016¹

Cauza C-191/15

**Verein für Konsumenteninformation
împotriva
Amazon EU Sàrl**

[cerere de decizie preliminară formulată de Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria)]

„Trimitere preliminară — Cooperare judiciară în materie civilă — Obligații necontractuale — Regulamentul (CE) nr. 864/2007 (Roma II) — Obligații contractuale — Regulamentul (CE) nr. 593/2008 (Roma I) — Protecția consumatorilor — Directiva 93/13/CEE — Protecția datelor cu caracter personal — Directiva 95/46/CE — Acțiune în încetare — Directiva 2009/22/CE — Comerț electronic transfrontalier — Condiții generale de vânzare — Clauza privind alegerea legii aplicabile — Desemnarea dreptului statului membru în care are sediul întreprinderea — Stabilirea legii aplicabile pentru evaluarea caracterului abuziv al clauzelor privind condițiile generale de vânzare în cadrul unei acțiuni în încetare”

I – Introducere

1. Verein für Konsumenteninformation (VKI), o asociație de protecție a consumatorilor cu sediul în Austria, a introdus la instanțele austriece o acțiune în încetare având ca obiect interzicerea utilizării de către Amazon EU Sàrl, cu sediul în Luxemburg, a unor clauze pretins abuzive cuprinse în condițiile generale de vânzare aplicate de întreprindere în raport cu consumatorii cu reședința în Austria.

2. În acest context, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria) solicită mai întâi Curții să se pronunțe cu privire la dreptul aplicabil în cadrul unei astfel de acțiuni examinării caracterului abuziv al acestor clauze. Acesta trebuie stabilit în conformitate cu normele privind conflictul de legi prevăzute în Regulamentul (CE) nr. 864/2007 (denumit în continuare „Regulamentul Roma II”)², întrucât asociația reclamantă urmărește apărarea intereselor colective ale consumatorilor în temeiul unui drept care îi este conferit prin lege, independent de orice raport contractual determinat? Sau dreptul aplicabil unei astfel de examinări trebuie stabilit în conformitate cu normele privind conflictul de legi instituite de Regulamentul (CE) nr. 593/2008 (denumit în continuare „Regulamentul Roma I”)³, în măsura în care eventualul prejudiciu adus intereselor colective ale consumatorilor și-ar avea originea în legăturile contractuale dintre aceștia din urmă și întreprinderea pârâtă?

1 — Limba originală: franceza.

2 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II”) (JO 2007, L 199, p. 40).

3 — Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (JO 2008, L 177, p. 6).

3. În continuare, această instanță solicită Curții să stabilească dacă o clauză contractuală care desemnează ca lege aplicabilă unui contract de comerț electronic dreptul statului membru în care are sediul profesionistul are caracter abuziv în sensul Directivei 93/13/CEE⁴.

4. În sfârșit, instanța menționată urmărește să afle, în esență, în temeiul cărui drept național de transpunere a Directivei 95/46/CE⁵ trebuie apreciată legalitatea clauzelor contractuale care reglementează prelucrarea datelor cu caracter personal de către o întreprindere de comerț electronic precum Amazon EU, care își direcționează activitățile către un alt stat membru decât cel în care are sediul.

II – Cadrul juridic

A – Dreptul Uniunii

1. Regulamentul Roma I

5. Articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul Roma I prevede că „[p]rezentul regulament se aplică obligațiilor contractuale în materie civilă și comercială, în situațiile în care există un conflict de legi [...]”.

6. Articolul 3 alineatul (1) din acest regulament prevede că „[c]ontractul este guvernat de legea aleasă de către părți”. În conformitate cu articolul 3 alineatul (5) din regulamentul menționat, „[e]xistența și valabilitatea consimțământului părților cu privire la alegerea legii aplicabile se determină în conformitate cu dispozițiile articolelor 10, 11 și 13”.

7. Articolul 6 din același regulament, intitulat „Contractele încheiate cu consumatorii”, prevede:

„(1) Fără a aduce atingere articolelor 5 și 7, contractul încheiat de o persoană fizică într-un scop care poate fi considerat ca neavând legătură cu activitatea sa profesională («consumatorul») cu o altă persoană, care acționează în exercitarea activității sale profesionale («profesionistul»), este reglementat de legea statului în care își are reședința obișnuită consumatorul, cu condiția ca profesionistul:

- (a) să-și desfășoare activitatea comercială sau profesională în țara în care își are reședința obișnuită consumatorul; sau
- (b) prin orice mijloace, să-și direcționeze activitățile către țara în cauză sau către mai multe țări, printre care și țara în cauză,

și ca respectivul contract să se înscrie în sfera activităților respective.

(2) Fără a aduce atingere alineatului (1), părțile pot alege legea aplicabilă unui contract care îndeplinește cerințele prevăzute la alineatul (1), în conformitate cu articolul 3. Cu toate acestea, o astfel de alegere nu poate priva consumatorul de protecția acordată acestuia prin dispoziții de la care nu se poate deroga prin convenție, în temeiul legii care, în lipsa unei alegeri, ar fi fost aplicabilă în conformitate cu alineatul (1).

[...]”

4 — Directiva Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

5 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (JO 1995, L 281, p. 31, Ediție specială, 13/vol. 17, p. 10).

8. Articolul 10 alineatul (1) din Regulamentul Roma I prevede că „[e]xistența și validitatea contractului sau a oricărei clauze contractuale sunt determinate de legea care l-ar reglementa în temeiul prezentului regulament, dacă contractul sau clauza respectivă ar fi valabile”.

2. Regulamentul Roma II

9. Conform articolului 1 alineatul (1) din Regulamentul Roma II, acesta „se aplică obligațiilor necontractuale în materie civilă și comercială, în situații care implică un conflict de legi [...]”.

10. Articolul 4 din acest regulament are următorul cuprins:

„(1) Cu excepția dispozițiilor contrare din cadrul prezentului regulament, legea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg dintr-o faptă ilicită este legea țării în care s-a produs prejudiciul, indiferent în ce țară are loc faptul cauzator de prejudicii și indiferent de țara sau țările în care se manifestă efectele indirecte ale respectivului fapt.

[...]

(3) În cazul în care reiese clar, din toate circumstanțele referitoare la caz, că fapta ilicită are în mod vădit mai multă legătură cu o altă țară decât cea menționată la alineatul (1) sau la alineatul (2), se aplică legea acelei alte țări. O legătură vădit mai strânsă cu o altă țară se poate întemeia, în special, pe o relație preexistentă între părți, ca de pildă un contract, care este în strânsă legătură cu respectiva faptă ilicită.”

11. Potrivit articolului 6 alineatul (1) din regulamentul menționat, „[l]egea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg dintr-un act de concurență neloială este legea țării în care sunt sau pot fi afectate relațiile concurențiale sau interesele colective ale consumatorilor”.

12. Articolul 12 alineatul (1) din același regulament prevede că „[l]egea aplicabilă obligațiilor necontractuale care decurg din înțelegerile la care se ajunge înainte de semnarea unui contract, indiferent dacă respectivul contract a fost efectiv semnat sau nu, este legea aplicabilă contractului în cauză sau legea care ar fi fost aplicabilă contractului dacă acesta ar fi fost încheiat”.

3. Directiva 2009/22/CE

13. Articolul 1 din Directiva 2009/22/CE⁶ prevede:

„(1) Scopul prezentei directive este de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre cu privire la acțiunile în încetare menționate la articolul 2, vizând protejarea intereselor colective ale consumatorilor incluse în directivele enumerate în anexa I, în vederea asigurării unei bune funcționări a pieței interne.

(2) În sensul prezentei directive, o încălcare reprezintă orice act contrar directivelor enumerate în anexa I, astfel cum au fost transpuse în legislația internă a statelor membre, care prejudiciază interesele colective menționate la alineatul (1).”

14. Anexa I la această directivă include, la punctul 5, Directiva 93/13.

6 — Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2009 privind acțiunile în încetare în ceea ce privește protecția intereselor consumatorilor (JO 2009, L 110, p. 30).

15. Potrivit articolului 2 alineatul (2) din directiva menționată, aceasta „nu aduce atingere normelor de drept internațional privat privind dreptul aplicabil, care este, în mod normal, fie cel al statului membru unde încălcarea își are originea, fie al statului membru în care încălcarea își produce efectele”.

16. Articolul 3 din aceeași directivă definește „entit[ățile] calificat[e] pentru a introduce o acțiune [în încetare] în justiție” ca fiind „orice organism sau organizație care, fiind constituită în mod adecvat, în conformitate cu legislația unui stat membru, are un interes legitim în a asigura respectarea dispozițiilor articolului 1 [...]”.

4. Directiva 93/13

17. Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede că „[o] clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului”.

18. Conform articolului 4 alineatul (1) din această directivă, „[f]ără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde”.

19. Articolul 5 din directiva menționată prevede:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. Această normă de interpretare nu se aplică în contextul procedurilor prevăzute la articolul 7 alineatul (2).”

20. Articolul 7 din aceeași directivă are următorul cuprins:

„(1) Statele membre se asigură că, în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori [a se citi «de către profesioniști»].

(2) Mijloacele menționate la alineatul (1) cuprind dispozițiile în conformitate cu care persoanele sau organizațiile care au, în temeiul legislației interne, un interes legitim în protecția consumatorilor pot introduce o acțiune în justiție sau în fața organismelor administrative competente, în conformitate cu legislația internă în cauză, pentru a obține o decizie care să stabilească dacă clauzele contractuale elaborate pentru a fi utilizate în general sunt abuzive, astfel încât să poată aplica mijloace adecvate și eficiente pentru a preveni utilizarea acestor clauze în continuare.

[...]”

21. Anexa la Directiva 93/13 conține o listă cu exemple de clauze care pot fi considerate abuzive. Punctul (1) litera (q) din această anexă menționează clauzele care tind la „excluderea sau obstrucționarea dreptului consumatorului de a introduce acțiuni în justiție sau de a exercita orice altă cale de atac [...]”.

5. Directiva 95/46

22. Articolul 4 din Directiva 95/46 prevede:

„(1) Fiecare stat membru aplică dispozițiile de drept intern pe care le adoptă în temeiul prezentei directive pentru prelucrarea datelor cu caracter personal atunci când:

- (a) prelucrarea este efectuată în cadrul activităților operatorului cu sediul pe teritoriul statului membru; dacă același operator este stabilit pe teritoriul mai multor state membre, acesta trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că fiecare din sedii respectă obligațiile prevăzute în dreptul intern aplicabil;

[...]”

B – *Dreptul austriac*

23. Articolul 6 din Konsumentenschutzgesetz (Legea privind protecția consumatorilor) din 8 martie 1979 (denumită în continuare „KSchG”) prevede la alineatul (3) că o dispoziție contractuală cuprinsă în condițiile comerciale generale sau în paginile contractului este lipsită de efect dacă este redactată într-un mod neclar sau de neînțeles.

24. Articolul 13a alineatul (2) din această lege prevede că articolul sus-menționat 6 este aplicabil în scopul protecției consumatorilor, fără a se ține seama de legea aplicabilă contractului, în cazul în care acesta rezultă în legătură cu o activitate a întreprinderii desfășurată în Austria și care vizează încheierea unor astfel de contracte sau în legătură cu persoanele angajate de întreprindere în acest scop.

III – Litigiul principal, întrebările preliminare și procedura în fața Curții

25. Amazon EU este o societate de comerț electronic cu sediul în Luxemburg. Această societate a precizat în observațiile sale scrise că este o filială a societății Amazon.com, Inc., cu sediul în Statele Unite ale Americii. Potrivit instanței de trimitere, grupul din care face parte Amazon EU nu are niciun sediu în Austria. Totuși, această societate încheie contracte de vânzare online cu consumatori care au reședința în Austria prin intermediul unui site internet în limba germană (www.amazon.de).

26. Contractele încheiate cu acești consumatori au inclus, până la mijlocul anului 2012, condiții generale de vânzare, dintre care 12 clauze fac obiectul litigiului principal. În special clauzele 6, 9, 11 și 12 aveau următorul cuprins: „6. În cazul plății pe bază de factură, precum și în alte cazuri, Amazon.de examinează și evaluează în mod întemeiat datele persoanelor care efectuează comanda și asigură un schimb de date cu alte întreprinderi din cadrul grupului Amazon, cu birouri de informații economice și, după caz, cu Bürgel Wirtschaftsinformationen GmbH & Co. [...]”

„9. În scopul luării unei decizii privind utilizarea modului de plată pe bază de factură utilizăm – pe lângă datele proprii – valori de probabilitate pentru evaluarea riscului de neplată, pe care le obținem de la Bürgel Wirtschaftsinformationen GmbH & Co. [...], precum și de la informa Solutions GmbH [...]. Întreprinderile menționate participă și la validarea datelor privind adresa furnizate de acestea.”

„11. În cazul în care utilizatorul decide să furnizeze pe Amazon.de conținuturi (de exemplu, recenzii ale clienților), acesta acordă Amazon.de o licență exclusivă, nelimitată temporal și spațial, valabilă pentru durata aferentă dreptului de bază, în vederea utilizării suplimentare a conținuturilor în orice scop, atât online, cât și offline.”

„12. Se aplică dreptul luxemburghez, cu excluderea dreptului în materie de vânzări al Națiunilor Unite.”

27. VKI este o asociație de protecție a consumatorilor cu sediul în Austria, care are dreptul de a introduce acțiuni în încetare în temeiul articolul 3 din Directiva 2009/22. Aceasta a introdus la Handelsgericht Wien (Tribunalul Comercial din Viena, Austria) o acțiune în încetare împotriva utilizării celor 12 clauze menționate anterior, precum și o cerere de publicare a hotărârii judecătorești care eventual ar fi dat câștig de cauză acțiunii sale în încetare. Potrivit VKI, aceste clauze încalcă mai multe legi austriece, printre care KSchG și Datenschutzgesetz (Legea privind protecția datelor, denumită în continuare „DSG”).

28. Această instanță a admis acțiunea în privința a 11 din cele 12 clauze în litigiu. În temeiul articolului 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I, Handelsgericht Wien a considerat nevalidă cea de a douăsprezecea clauză pentru motivul că alegerea legii aplicabile nu poate priva consumatorul de protecția acordată acestuia prin dispozițiile statului în care are reședința obișnuită. Prin urmare, potrivit instanței menționate, validitatea celorlalte clauze trebuie examinată în lumina dreptului austriac, făcându-se abstracție de dispozițiile privind protecția datelor prevăzute la clauzele 6, 9 și 11. În schimb, validitatea acestor din urmă dispoziții ar trebui examinată din perspectiva dreptului luxemburghez, în conformitate cu Directiva 95/46.

29. Ambele părți au formulat apel împotriva acestei hotărâri la Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena, Austria). Această instanță a confirmat că dreptul aplicabil examinării clauzelor în litigiu trebuie să fie stabilit în conformitate cu normele privind conflictul de legi prevăzute de Regulamentul Roma I. Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena) a considerat însă că articolul 6 alineatul (2) din acest regulament nu permite să se deducă nelegalitatea celei de a douăsprezecea clauze. Validitatea acesteia ar fi trebuit să fie examinată mai degrabă în temeiul articolului 10 alineatul (1) din acest regulament, în lumina dreptului luxemburghez. În consecință, instanța menționată a anulat hotărârea pronunțată de instanța de prim grad și a trimis cauza spre rejudecare la aceasta din urmă, solicitându-i să efectueze aprecierea în cauză. De asemenea, potrivit Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena), în cazul în care cea de a douăsprezecea clauză se dovedește legală în raport cu dreptul luxemburghez, Handelsgericht Wien (Tribunalul Comercial din Viena) ar trebui să examineze celelalte clauze în lumina acestui drept. Această instanță ar trebui apoi să realizeze o comparație cu dreptul austriac pentru a determina dacă acesta cuprinde dispoziții mai favorabile consumatorilor. Astfel, potrivit articolului 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I, alegerea dreptului luxemburghez nu poate să priveze consumatorii de protecția pe care le-o acordă asemenea dispoziții.

30. VKI a sesizat Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă), care a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Dreptul aplicabil unei acțiuni în încetare în sensul Directivei 2009/22 trebuie determinat în conformitate cu articolul 4 din Regulamentul Roma II în cazul în care acțiunea vizează utilizarea unor clauze contractuale nelegale de către o întreprindere stabilită într-un stat membru care încheie contracte de comerț electronic cu consumatori stabiliți în alte state membre, în special în statul instanței competente?

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

a) Țara în care s-a produs prejudiciul [articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul Roma II] trebuie considerată orice stat spre care întreprinderea pârâtă își direcționează activitatea comercială, astfel încât clauzele contestate trebuie interpretate în lumina dreptului acestui stat în cazul în care o entitate care are calitate procesuală activă contestă utilizarea acestor clauze în relațiile comerciale cu consumatorii stabiliți în acest stat?

- b) Există o legătură vădit mai strânsă [articolul 4 alineatul (3) din Regulamentul Roma II] cu dreptul statului în care întreprinderea pârâtă are sediul în cazul în care condițiile comerciale ale acesteia prevăd că în privința contractelor încheiate de întreprinderea respectivă se aplică dreptul acestui stat?
 - c) O astfel de clauză privind alegerea dreptului aplicabil are ca efect, pentru alte motive, faptul că examinarea clauzelor comerciale contestate trebuie efectuată în conformitate cu dreptul acelui stat în care are sediul întreprinderea pârâtă?
- 3) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, care este modul de stabilire a dreptului aplicabil acțiunii în încetare?
- 4) Independent de răspunsul la întrebările anterioare:
- a) O clauză cuprinsă în condițiile comerciale generale potrivit căreia, în privința unui contract de comerț electronic încheiat între un consumator și o întreprindere stabilită într-un alt stat membru, se aplică dreptul statului în care se află sediul acestei întreprinderi este abuzivă în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13?
 - b) Prelucrarea datelor cu caracter personal de către o întreprindere care încheie contracte de comerț electronic cu consumatori stabiliți în alte state membre este supusă, potrivit articolului 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46, independent de dreptul altfel aplicabil, în mod exclusiv dreptului statului membru în care se află sediul întreprinderii în cadrul căruia are loc prelucrarea datelor sau întreprinderea trebuie să respecte și dispozițiile privind protecția datelor ale acelor state membre spre care își direcționează activitatea comercială?”

31. VKI, Amazon EU, guvernele austriac și german și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia au prezentat observații scrise și au fost reprezentate în ședința din 2 martie 2016.

IV – Analiză

A – Cu privire la legea aplicabilă examinării caracterului abuziv al clauzelor în cadrul acțiunii în încetare (primele trei întrebări preliminare)

1. Cu privire la obiectul primelor trei întrebări preliminare

32. Prin intermediul primelor trei întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită Curții să se pronunțe cu privire la dreptul aplicabil „unei acțiuni în încetare” inițiate de o asociație de protecție a consumatorilor în temeiul unei legi naționale de transpunere a Directivei 2009/22 și care vizează interzicerea utilizării clauzelor abuzive de către un profesionist⁷.

33. Cu titlu introductiv, considerăm că este util să precizăm obiectul acestor întrebări, subliniind că orice conflict de legi care survine în cadrul unei proceduri judiciare are ca obiect o problemă juridică determinată. Astfel, o aceeași procedură poate implica mai multe conflicte de legi, fiecare corespunzând unei probleme de drept diferite. Fiecare problemă de drept va trebui tratată separat, prin aplicarea normelor privind conflictul de legi care reglementează problema în cauză, eventual în favoarea diferitor drepturi naționale.

⁷ — O astfel de acțiune se poate întemeia de asemenea pe articolul 7 alineatul (2) din Directiva 93/13 (a se vedea nota 1 din anexa I la Directiva 2009/22). Dispozițiile Directivei 2009/22 coincid cu textul articolului 7 alineatul (2) menționat și în același timp îl completează. În special, în condițiile în care Directiva 93/13 nu precizează căile de atac prevăzute la articolul 7 alineatul (2) din aceasta, Directiva 2009/22 reglementează în mod detaliat acțiunile în încetare.

34. Astfel, în cazul în care o acțiune privește atât „obligații contractuale” în sensul articolului 1 alineatul (1) din Regulamentul Roma I, cât și „obligații necontractuale” în sensul articolului 1 alineatul (1) din Regulamentul Roma II, dreptul aplicabil fiecăreia dintre aceste obligații trebuie stabilit în temeiul unor norme diferite⁸.

35. Prin urmare, în speță este vorba despre identificarea dreptului aplicabil nu „acțiunii în încetare”, ci tocmai problemei juridice specifice care face obiectul conflictului de legi pe care instanța națională urmărește să îl soluționeze. După cum reiese din decizia de trimitere, aceasta privește examinarea caracterului abuziv al clauzelor a căror interzicere este solicitată în cadrul acțiunii în încetare.

2. Cu privire la aplicabilitatea Regulamentului Roma II

36. Articolul 2 alineatul (2) din Directiva 2009/22 face trimitere, în ceea ce privește dreptul aplicabil în cadrul acțiunilor în încetare care intră în domeniul de aplicare al acestei directive, la „normele de drept internațional privat” ale instanței competente.

37. Pentru a răspunde la prima întrebare preliminară, trebuie să stabilim, într-o primă etapă, dacă în speță normele de drept internațional privat aplicabile sunt cele prevăzute de Regulamentul Roma I sau cele prevăzute de Regulamentul Roma II⁹. Stabilirea acestui fapt depinde de natura, contractuală sau necontractuală, a obligațiilor care fac obiectul conflictului de legi.

38. Curtea nu a avut încă ocazia să se pronunțe cu privire la calificarea obligațiilor invocate în cadrul unei acțiuni în încetare care urmărește interzicerea utilizării clauzelor abuzive în scopul delimitării domeniului de aplicare al Regulamentului Roma I, respectiv al domeniului de aplicare al Regulamentului Roma II.

39. Cu toate acestea, în ceea ce privește calificarea unei astfel de acțiuni (precum cea introdusă de VKI), în vederea stabilirii competenței judiciare, Curtea a considerat, în Hotărârea Henkel¹⁰, că ea nu privește „materia contractuală” în sensul normei de competență specială prevăzute de instrumentul care a precedat Regulamentul (CE) nr. 44/2001 (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles I”) ¹¹. Curtea a justificat această concluzie prin lipsa relației contractuale între vânzător și asociația de protecție a consumatorilor, aceasta din urmă acționând în temeiul unui drept conferit prin lege în vederea interzicerii utilizării clauzelor nelegale de către profesionist. Potrivit Curții, acest fapt este valabil independent de aspectul dacă acțiunea are un caracter pur preventiv sau dacă este formulată ulterior încheierii unor contracte cu anumiți consumatori¹².

8 — A se vedea Hotărârea din 21 ianuarie 2016, ERGO Insurance și Gjensidige Baltic (C-359/14 și C-475/14, EU:C:2016:40, punctele 58 și 59). Din această hotărâre rezultă că dreptul aplicabil obligației asigurătorului de a acoperi răspunderea civilă a persoanei asigurate față de victimă trebuie să fie determinat în temeiul Regulamentului Roma I. În schimb, în cadrul aceiași acțiuni, dreptul aplicabil unei eventuale partajări a răspunderii între mai multe persoane susceptibile de a fi declarate răspunzătoare și asigurătorii acestora trebuie să fie determinat în temeiul Regulamentului Roma II.

9 — Nu se contestă faptul că o astfel de acțiune se încadrează în materia civilă sau comercială în sensul articolului 1 alineatul (1) din Regulamentele Roma I și Roma II [a se vedea în această privință Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, punctul 30)].

10 — Hotărârea din 1 octombrie 2002, C-167/00, EU:C:2002:555, punctul 40.

11 — Regulamentul Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74), în cadrul căruia dispoziția corespunzătoare figura la articolul 5 alineatul (1). Acest regulament a fost abrogat și înlocuit de Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (reformare) (JO 2012, L 351, p. 1) (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles I bis”). Articolul 7 alineatul (1) din acest regulament reia conținutul articolului 5 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles I.

12 — Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, punctele 38 și 39).

40. În schimb, din această hotărâre rezultă că o asemenea acțiune intră sub incidența materiei delictuale sau cvasidelictuale. Astfel, aceasta are ca obiect angajarea răspunderii pârâtului „în temeiul obligației extracontractuale a comerciantului de a se abține, în relațiile cu consumatorii, de la anumite comportamente interzise de legiuitor”¹³.

41. Prezenta cauză invită Curtea să precizeze dacă aceleași criterii de evaluare se impun și pentru a stabili dacă obligațiile invocate în cadrul unei acțiuni în încetare au caracter contractual sau necontractual în sensul Regulamentelor Roma I și Roma II.

42. Potrivit VKI, precum și guvernului austriac și guvernului Regatului Unit, acestea constituie obligații necontractuale care intră în domeniul de aplicare al Regulamentului Roma II. În schimb, Amazon EU, guvernul german și Comisia susțin în esență că, deși celelalte probleme ridicate în cadrul acțiunii în încetare pot avea ca obiect obligații necontractuale¹⁴, examinarea caracterului abuziv al clauzelor vizate de această acțiune trebuie să facă obiectul unei legături separate în temeiul Regulamentului Roma I. Conform articolului 10 alineatul (1) din acest regulament, legalitatea acestor clauze ar trebui evaluată, așadar, în raport cu legea care s-ar aplica în temeiul regulamentul menționat în cazul în care aceste clauze ar fi valide.

43. Pentru motivele prezentate în continuare, suntem de acord cu prima dintre aceste abordări.

44. În primul rând, în opinia noastră, problema caracterului abuziv al clauzelor în litigiu nu se referă la obligații contractuale.

45. Legiuitorul nu a definit noțiunile de obligație contractuală și de obligație necontractuală în sensul Regulamentelor Roma I și Roma II¹⁵. Curtea a conturat totuși definiția acestor noțiuni în Hotărârea ERGO Insurance și Gjensidige Baltic¹⁶. Curtea a concluzionat în cadrul acestei hotărâri că o obligație contractuală desemnează o „obligație juridică liber consimțită de către o persoană față de o altă persoană”¹⁷. Cât despre noțiunea de obligație necontractuală, aceasta se referă la orice obligație care decurge dintr-un prejudiciu, astfel cum a fost acesta definit la articolul 2 din Regulamentul Roma II¹⁸.

46. Curtea nu a precizat însă dacă noțiunea de obligație contractuală necesită sau nu existența unui angajament *între părțile în litigiu*¹⁹, așa cum impusese în Hotărârea Henkel²⁰, pentru ca o acțiune să aparțină materiei contractuale în sensul normelor privind conflictul de competență. Or, dacă această cerință ar fi extinsă la noțiunea de obligație contractuală, Regulamentul Roma I nu ar putea reglementa stabilirea dreptului aplicabil examinării clauzelor abuzive în cadrul unei acțiuni în încetare. Asociația reclamantă și profesionistul pârât nu sunt de fapt uniți prin nicio obligație contractuală.

13 — Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, punctul 41).

14 — Comisia a susținut în observațiile sale scrise că stabilirea dreptului aplicabil în cadrul acțiunii în încetare. Stabilirea acestuia ar fi, astfel, reglementată în mod global de Regulamentul Roma I. Cu toate acestea, Comisia și-a modificat poziția în cadrul ședinței. În esență, Comisia a susținut în ședință că, deși Regulamentul Roma II ar fi pertinent pentru alte probleme de drept ridicate în cadrul acțiunii în încetare, Regulamentul Roma I ar fi cel aplicabil examinării legalității clauzelor contractuale vizate de acțiunea în încetare.

15 — Articolul 2 alineatul (1) din Regulamentul Roma II precizează conținutul noțiunii „obligație necontractuală” în mod indirect, prin definirea „prejudiciului” din care poate decurge o astfel de obligație.

16 — Hotărârea din 21 ianuarie 2016 (C-359/14 și C-475/14, EU:C:2016:40).

17 — Hotărârea din 21 ianuarie 2016, ERGO Insurance și Gjensidige Baltic (C-359/14 și C-475/14, EU:C:2016:40, punctul 44).

18 — Hotărârea din 21 ianuarie 2016, ERGO Insurance și Gjensidige Baltic (C-359/14 și C-475/14, EU:C:2016:40, punctele 45 și 46).

19 — Modul de redactare adoptat de Curte nu arată că persoanele supuse unei astfel de obligații trebuie în mod necesar să fie aceleași cu părțile la procedură. Totuși, Curtea a precizat că această definiție rezultă „prin analogie” din definiția materiei contractuale în sensul Regulamentului Bruxelles I. Prin urmare, aceasta ar putea fi interpretată de asemenea ca necesitând existența unei identități între persoanele legate prin obligație și părțile din litigiu, întrucât Curtea a solicitat acest element în cadrul definiției materiei contractuale în sensul Regulamentului Bruxelles I (a se vedea nota de subsol 20 din prezentele concluzii).

20 — Hotărârea din 1 octombrie 2002 (C-167/00, EU:C:2002:555, punctele 38-40). A se vedea de asemenea Hotărârea din 17 iunie 1992, Handte (C-26/91, EU:C:1992:268, punctele 15 și 21), Hotărârea din 27 octombrie 1998, Réunion européenne și alții (C-51/97, EU:C:1998:509, punctele 17-20), și Hotărârea din 5 februarie 2004, Frahuil (C-265/02, EU:C:2004:77, punctele 24-26).

47. În această privință, considerentul (7) atât al Regulamentului Roma I, cât și al Regulamentului Roma II subliniază necesitatea unei definiții coerente a domeniilor de aplicare materiale respective ale acestor regulamente și al Regulamentului Bruxelles I. De aici nu reiese însă, în opinia noastră, că noțiunile de materie contractuală în sensul Regulamentului Bruxelles I și de obligație contractuală în sensul Regulamentului Roma I trebuie să se suprapună în mod automat și absolut. Acestea trebuie interpretate ca fiind mai degrabă paralele, nu identice.

48. Acestea fiind clarificate, apreciem că noțiunea de obligație contractuală nu depinde de identitatea părților din litigiu. Astfel, calificarea unei obligații în scopul aplicării normelor privind conflictul de legi depinde de sursa – contractuală sau necontractuală – a acestei obligații. Prin urmare, identitatea părților din litigiu nu poate să îi modifice caracterul²¹.

49. În plus, așa cum a observat Comisia, cerința existenței unui angajament între părțile din litigii, de care Curtea a condiționat aplicarea normei de competență specială aferentă materiei contractuale²², este bazată pe considerația potrivit căreia această normă nu este previzibilă pentru un pârât care nu este parte la contractul inițial, precum subdobânditorul unui bun²³. Or, această considerație nu este pertinentă în ceea ce privește stabilirea dreptului aplicabil.

50. Totuși, deși noțiunea de obligație contractuală nu este, așadar, limitată la obligațiile dintre părțile din procedură, aceasta implică cel puțin un angajament *concret și existent*, element care lipsește în speță.

51. Menționăm în acest context că Regulamentul Roma I nu permite stabilirea dreptului aplicabil unor obligații încă negenerate²⁴. În special, articolul 6 din acest regulament nu se aplică, astfel cum reiese din modul de redactare a alineatului (1) al acestei dispoziții, decât în prezența unui contract „încheiat” între un profesionist și un consumator.

52. Dimpotrivă, Regulamentul Roma II se aplică obligațiilor necontractuale „care pot surveni în viitor”²⁵. Printre acestea se numără în special obligațiile care decurg din înțelegeri precontractuale²⁶ sau dintr-un act de concurență neloială care poate afecta interesele colective ale consumatorilor²⁷.

53. Or, așa cum a arătat Curtea în Hotărârea Henkel²⁸, acțiunea în încetare, spre deosebire de acțiunile individuale (indiferent că sunt introduse de un consumator individual, de un grup de consumatori sau de o asociație care acționează în numele acestora)²⁹, este independentă de orice angajament concret și existent.

21 — A se vedea în acest sens Concluziile avocatului general Sharpston prezentate în cauzele conexate ERGO Insurance și Gjensidige Baltic (C-359/14 și C-475/14, EU:C:2015:630, punctul 62).

22 — Articolul 7 alineatul (1) din Regulamentul Bruxelles I (reformare), potrivit căruia pârâtul poate fi acționat în justiție „în fața instanțelor de la locul de executare a obligației în cauză”.

23 — A se vedea Hotărârea din 17 iunie 1992, Handte (C-26/91, EU:C:1992:268, punctul 19).

24 — Articolul 1 alineatul (2) litera (i) din Regulamentul Roma I exclude din domeniul de aplicare al acestui regulament „[o]bligațiile rezultate din înțelegerile care au avut loc înainte de semnarea contractului”. Pe de altă parte, articolul 28 din regulamentul menționat limitează domeniul de aplicare temporal al acestuia la „contractele încheiate” după 17 decembrie 2009.

25 — Articolul 2 alineatul (2) din Regulamentul Roma II.

26 — Articolul 12 alineatul (1) din Regulamentul Roma II.

27 — Articolul 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II.

28 — Hotărârea din 1 octombrie 2002 (C-167/00, EU:C:2002:555, punctul 39).

29 — Prin expresia „acțiune individuală” înțelegem orice acțiune introdusă în temeiul unei legături contractuale concrete dintre un profesionist și unul sau mai mulți consumatori. Astfel, această noțiune cuprinde toate acțiunile în care consumatorii victime ale faptei ilicite invocate sunt „numiți” sau determinați, spre deosebire de acțiunile colective cu caracter abstract, inițiate în interesul public, precum acțiunea în încetare în discuție în litigiul principal. În acest context, considerentul (3) al Directivei 2009/22 precizează că acțiunile în încetare care intră în domeniul de aplicare al acestei directive urmăresc protejarea „[intereselor] colective ale consumatorilor”, acestea fiind definite drept „acele interese care nu reprezintă doar cumularea intereselor persoanelor [...]”, iar aceasta „[fără să se aducă] atingere acțiunilor în justiție individuale, introduse de persoane care au fost prejudiciate de încălcarea legii”.

54. Această acțiune este, *primo*, independentă de orice conflict individual concret între profesionist și consumatori³⁰. Contrar celor susținute de Amazon EU, asociația reclamantă nu intervine în locul consumatorilor pe care îi reprezintă, ci acționează în interesul colectiv în temeiul unei competențe conferite prin lege. Astfel, această acțiune are ca obiect încetarea atingerilor aduse ordinii juridice prin utilizarea clauzelor abuzive. Prin urmare, acțiunea în cauză are caracter abstract întrucât nu se întemeiază pe nicio obligație contractuală determinată³¹.

55. *Secundo*, acțiunea în încetare are caracter preventiv în măsura în care urmărește interzicerea utilizării în viitor a clauzelor abuzive, fie că acestea sunt incluse în contracte încheiate deja, fie că există riscul de a fi incluse în contracte viitoare³². Prin urmare, această acțiune este independentă de existența vreunui angajament convenit deja între o persoană și alta și urmărește interzicerea utilizării de către profesionistul pârât a anumitor clauze redactate în vederea unei utilizări generalizate în cadrul contractelor-tip³³.

56. În această perspectivă, articolul 2 alineatul (2) din Directiva 2009/22 prevede că dreptul aplicabil în cadrul acțiunii în încetare este, „în mod normal, fie cel al statului membru unde încălcarea își are originea, fie al statului membru în care încălcarea își produce efectele”. Această dispoziție pune în evidență faptul că obligațiile care fac obiectul acestei acțiuni nu derivă dintr-un contract, ci dintr-o încălcare a legii³⁴.

57. Concluzia noastră este că clauzele a căror interzicere este cerută în cadrul unei acțiuni în încetare precum cea în discuție în litigiul principal nu se află, în acest context, la originea niciunei obligații contractuale în sensul Regulamentului Roma I.

58. În schimb, o asemenea acțiune urmărește angajarea răspunderii profesionistului în temeiul obligației necontractuale a acestuia de a se abține să utilizeze clauze abuzive în relațiile cu consumatorii. Astfel, acțiunea în cauză are ca scop să prevină un prejudiciu care ia forma unei atingeri aduse intereselor colective ale consumatorilor, provocată de încălcarea acestei obligații. Acțiunea privește de asemenea o obligație necontractuală în sensul Regulamentului Roma II, întrucât, așa cum reiese din Hotărârea Henkel³⁵, intră sub incidența materiei delictuale sau cvasidelictuale în sensul Regulamentului Bruxelles I³⁶.

59. În al doilea rând, această abordare este coroborată de faptul că, în măsura în care este vorba mai precis de examinarea validității unei clauze privind alegerea legii, ni se pare că normele privind conflictul de legi instituite de Regulamentul Roma I sunt adaptate doar la cazul acțiunilor individuale.

30 — A se vedea Hotărârea din 24 ianuarie 2002, Comisia/Italia (C-372/99, EU:C:2002:42, punctul 15), și Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punctul 37).

31 — De asemenea, din acest caracter abstract rezultă că acțiunea de încetare a utilizării clauzelor considerate abuzive se aplică în cazul tuturor consumatorilor care au încheiat cu profesionistul în cauză un contract care conține aceste clauze, chiar dacă respectivii consumatori nu sunt părți în procedura în încetare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punctul 38).

32 — Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, punctul 39), Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punctul 37), și Hotărârea din 14 aprilie 2016, Sales Sinués și Drame Ba (C-381/14 și C-385/14, EU:C:2016:252, punctul 29). A se vedea de asemenea Hotărârea din 9 septembrie 2004, Comisia/Spania (C-70/03, EU:C:2004:505, punctul 16), în cadrul căreia Curtea a făcut distincție între acțiunea individuală și acțiunea în încetare arătând că „[i]n primul caz, instanțele sau organele competente sunt chemate să evalueze *in concreto* caracterul abuziv al unei clauze conținute într-un contract deja încheiat, în timp ce în al doilea caz trebuie să efectueze o apreciere *in abstracto* a caracterului abuziv al unei clauze care poate fi inclusă în contracte care nu au fost încheiate încă”.

33 — A se vedea articolul 7 alineatul (2) din Directiva 93/13 și Hotărârea din 14 aprilie 2016, Sales Sinués și Drame Ba (C-381/14 și C-385/14, EU:C:2016:252, punctul 21).

34 — Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 2009/22 definește încălcarea ca fiind „orice act contrar directivelor enumerate în anexa I, astfel cum au fost transpuse în legislația internă a statelor membre, care prejudiciază interesele colective [ale consumatorilor vizați de aceste directive]”.

35 — Hotărârea din 1 octombrie 2002 (C-167/00, EU:C:2002:55, punctul 50).

36 — Această abordare corespunde celei preconizate de Comisie în cadrul Propunerii de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II”) din 22 iulie 2003, COM(2003) 427 final (denumită în continuare „propunerea de regulament Roma II”), p. 16 și 17. În cadrul acestei propuneri de regulament, Comisia a făcut trimitere la concluzia adoptată de Curte în Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555), care sugerează că aceasta se aplică stabilirii atât a instanței competente, cât și a dreptului aplicabil.

60. În acest context, articolul 10 alineatul (1) din acest regulament prevede că validitatea unei clauze contractuale este determinată de „legea care [ar reglementa-o] în temeiul [acestui] regulament, dacă [această clauză ar fi valabilă]”. Prin urmare, în temeiul acestei dispoziții, legalitatea unei clauze privind alegerea dreptului aplicabil trebuie să fie evaluată din perspectiva dreptului ales prin această clauză. Dacă dispoziția respectivă s-ar aplica examinării caracterului abuziv al unei clauze privind alegerea legii în cadrul unei acțiuni în încetare, profesionistul ar putea să decidă unilateral, prin inserarea unei asemenea clauze în condițiile generale redactate în prealabil, înainte de stabilirea oricărei relații contractuale³⁷, dreptul aplicabil examinării validității aceluiași condiții generale.

61. Or, avem îndoieli că legiutorul ar fi urmărit o astfel de consecință. Această constatare este confirmată de modul de redactare a articolului 3 alineatul (5) din Regulamentul Roma I, potrivit căruia „[e]xistența și valabilitatea consimțământului părților cu privire la alegerea legii aplicabile” se determină în special în conformitate cu articolul 10 din acest regulament. Această din urmă dispoziție menționează de asemenea la alineatul (1) „[e]xistența și validitatea contractului”. În contextul unei acțiuni în încetare, cu caracter abstract și preventiv, nu poate exista nici un consimțământ al părților, nici contract ale cărui existență și validitate să poată fi evaluate. Această observație pune în evidență dificultățile care ar putea surveni dacă s-ar considera că Regulamentul Roma I reglementează dreptul aplicabil examinării legalității clauzelor privind alegerea legii în cazurile în care aceste clauze sunt independente de orice angajament concret și determinat.

62. În al treilea rând, considerăm că argumentele invocate de Amazon EU, de guvernul german și de Comisie în sprijinul aplicabilității Regulamentului Roma I nu repun în discuție abordarea pe care o preconizăm.

63. Acești intervenienți susțin în special că dreptul aplicabil examinării caracterului abuziv al aceluiași clauze ar trebui să fie identic în cadrul acțiunilor individuale și al acțiunilor în încetare. În caz contrar, această examinare ar putea să conducă la rezultate contradictorii în funcție de tipul acțiunii.

64. Avem îndoieli că o astfel de simetrie ar fi absolut obligatorie. Dimpotrivă, posibilitatea ca aceleași clauze să fie examinate, după caz, în raport cu legile unei ordini juridice diferite în cadrul unei acțiuni în încetare și al unei acțiuni individuale ni se pare inerentă caracterului divergent și complementar al acestor două tipuri de acțiuni în instanță³⁸.

65. De altfel, Directiva 93/13 prevede în mod expres posibilitatea ca examinarea caracterului abuziv al clauzelor contractuale să conducă la obținerea unui rezultat diferit în funcție de tipul de acțiune în care are loc examinarea. Astfel, potrivit articolului 5 din această directivă, clauzele al căror caracter abuziv este invocat fac obiectul unor reguli de interpretare diferite în cadrul acțiunii individuale, respectiv al acțiunii în încetare³⁹.

66. Având în vedere ansamblul considerațiilor de mai sus, apreciem că dreptul aplicabil examinării caracterului abuziv al clauzelor a căror interdicție este solicitată în cadrul unei acțiuni în încetare inițiate în temeiul Directivei 2009/22 trebuie să fie stabilit în conformitate cu normele privind conflictul de legi prevăzute în Regulamentul Roma II.

37 — În speță, este cert că condițiile generale de vânzare în litigiu au fost redactate de Amazon EU anterior aprobării lor de către consumatori și, prin urmare, nu au fost negociate individual.

38 — A se vedea Hotărârea din 14 aprilie 2016, Sales Sinués și Drame Ba (C-381/14 și C-385/14, EU:C:2016:252, punctul 30), în care Curtea a subliniat obiectivele și efectele diferite ale acestor două tipuri de acțiuni.

39 — Regula potrivit căreia în cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator nu se aplică în cazul acțiunilor în încetare colective. În Hotărârea din 9 septembrie 2004, Comisia/Spania (C-70/03, EU:C:2004:505, punctul 16), Curtea a explicat această distincție prin caracterul și finalitățile diferite ale acțiunii individuale și ale acțiunii în încetare (a se vedea nota de subsol 32 din prezentele concluzii).

3. Cu privire la stabilirea legii aplicabile în temeiul Regulamentului Roma II

67. Pentru a răspunde la cea de a doua întrebare preliminară, trebuie să precizăm, într-o primă etapă, care dispoziții ale acestui regulament reglementează o astfel de stabilire.

a) Cu privire la aplicabilitatea articolului 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II

68. Articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul Roma II prevede, cu titlu de normă generală, aplicarea în cazul obligațiilor necontractuale care decurg dintr-o faptă ilicită a legii „țării în care s-a produs prejudiciul” (*lex loci damni*).

69. Articolul 6 alineatul (1) din acest regulament consacră, cu titlul de normă specială pentru obligațiile necontractuale care decurg dintr-un „act de concurență neloială”, aplicarea legii „țării în care sunt sau pot fi afectate relațiile concurențiale sau interesele colective ale consumatorilor”.

70. După cum reiese din considerentul (21) al regulamentului menționat, articolul 6 alineatul (1) din acesta constituie o *lex specialis* care, departe de a reprezenta o excepție de la articolul 4 alineatul (1) din același regulament, mai degrabă clarifică domeniul de aplicare al respectivei dispoziții. Cu alte cuvinte, norma instituită la articolul 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II concretizează, pentru domeniul particular al concurenței neloiale, principiul *lex loci damni*.

71. În opinia noastră, articolul 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II se aplică obligațiilor necontractuale care pot surveni în urma unei încălcări a Directivei 93/13 comise în detrimentul intereselor colective ale consumatorilor.

72. O asemenea interpretare, care considerăm că decurge din însuși conținutul acestei dispoziții, este coroborată de lucrările pregătitoare aferente. În această privință, expunerea de motive a Propunerii de regulament Roma II menționează în mod explicit, cu titlul de materii care intră în domeniul de aplicare al acestei norme speciale, acțiunile în încetare colective introduse împotriva utilizării clauzelor abuzive în cadrul contractelor încheiate cu consumatorii⁴⁰.

73. Astfel, considerăm că domeniul de aplicare al articolului 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II se extinde la orice act de natură a perturba relațiile dintre actorii de pe o piață, fie între concurenți, fie în ceea ce îi privește pe consumatori în sens colectiv⁴¹. În conformitate cu această definiție autonomă a „concurenței neloiale” în sensul acestei dispoziții, aceasta include utilizarea clauzelor abuzive inserate în condiții generale de vânzare în măsura în care această utilizare este susceptibilă să afecteze interesele colective ale consumatorilor priviți ca o categorie și, prin urmare, să influențeze condițiile concurențiale de pe piață.

74. În conformitate cu articolul 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II, acțiunea în încetare care urmărește interzicerea utilizării clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii stabiliți în Austria este, în opinia noastră, reglementată de dreptul austriac. Astfel, interesele colective pe care urmărește să le protejeze această acțiune sunt afectate sau pot fi afectate în țara de reședință a acestor consumatori.

40 — Propunerea de regulament Roma II, p. 17.

41 — A se vedea considerentul (21) al Regulamentului Roma II.

b) Cu privire la inaplicabilitatea articolului 4 alineatul (3) și a articolului 12 din Regulamentul Roma II

75. Norma de legătură secundară prevăzută la articolul 4 alineatul (3) din Regulamentul Roma II nu repune în discuție concluzia desprinsă la punctul anterior. Această dispoziție prevede o derogare de la norma generală a *lex loci damni* în cazul în care este prezentă o „legătură vădit mai strânsă” cu un alt stat membru. Potrivit respectivei dispoziții, o asemenea legătură poate rezulta în special dintr-o „relație preexistentă între părți, ca de pildă un contract, care este în strânsă legătură cu respectiva faptă ilicită”.

76. În opinia noastră, această derogare nu se va aplica situațiilor care intră în domeniul de aplicare al unei norme speciale precum cea prevăzută la articolul 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II.

77. În această privință, din lucrările pregătitoare referitoare la acest regulament reiese că, în opinia Comisiei, normele de legătură secundară, care corespund celor prevăzute la articolul 4 alineatele (2) și (3) din acest regulament, „nu sunt adaptate materiei [concurenței neloiale] în general”⁴². Împărtășim acest punct de vedere, întrucât articolul 6 alineatul (1) din regulamentul menționat urmărește protejarea intereselor colective – depășind cadrul relațiilor dintre părțile din litigiu – prin prevederea unei norme special adaptate în acest scop. Or, acest obiectiv ar fi deservit dacă ar fi permisă nesocotirea acestei norme din cauza existenței unor legături personale între aceste părți⁴³.

78. În plus, în speță, VKI și Amazon EU nu sunt legate prin niciun contract preexistent (condițiile generale de vânzare fiind destinate exclusiv consumatorilor individuali). Pe de altă parte, reamintim că, în măsura în care acțiunea în încetare este independentă de orice conflict individual concret între profesionist și consumatori, aceasta poate fi introdusă chiar și în cazul în care clauzele a căror interdicere este solicitată nu ar fi fost utilizate în contracte determinate⁴⁴. În aceste împrejurări, faptul că aceste condiții generale prevăd aplicabilitatea dreptului luxemburghez nu generează, în lipsa oricărei relații preexistente atât între părțile din litigiu, cât și între profesionist și anumiți consumatori determinați, o legătură vădit mai strânsă cu Luxemburg în cadrul unei astfel de acțiuni.

79. Articolul 12 din Regulamentul Roma II, a cărui aplicare a fost invocată de Comisie în subsidiar, ni se pare de asemenea lipsit de relevanță în acest context. Această dispoziție, care reglementează dreptul aplicabil obligațiilor necontractuale care decurg din înțelegeri precontractuale (*culpa in contrahendo*), presupune, în opinia noastră, existența unor înțelegeri precontractuale concrete și determinate. Or, dat fiind caracterul abstract și colectiv al acțiunii în încetare, acest element lipsește. În orice caz, această acțiune nu urmărește interzicerea unei *culpa in contrahendo* oarecare, ci a utilizării clauzelor contractuale înseși.

c) Consecințe practice

80. Dacă abordarea pe care o propunem ar fi adoptată în speță, evaluarea caracterului abuziv al clauzelor vizate de acțiunea în încetare ar intra, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma II, exclusiv sub incidența dreptului austriac – inclusiv în special a legislației austriece de transpunere a Directivei 93/13 (și anume KSchG).

42 — Propunerea de regulament Roma II, p. 17.

43 — A se vedea în acest sens Dickinson, A., *The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-Contractual Obligations*, Oxford University Press, Oxford, 2008, p. 397 și 398.

44 — A se vedea punctul 55 din prezentele concluzii.

81. În schimb, în cadrul acțiunilor individuale, acest aspect ar fi reglementat, în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I⁴⁵, de dreptul ales de către părți în temeiul celei de a douăsprezecea clauze din condițiile generale de vânzare în litigiu (presupunând că această clauză este validă⁴⁶), și anume dreptul luxemburghez. Acest drept s-ar aplica totuși fără a se aduce atingere protecției acordate consumatorilor de dispozițiile obligatorii ale dreptului care ar fi fost aplicabil în lipsa unei alegeri⁴⁷. Acesta corespunde, potrivit articolului 6 alineatul (1) din acest regulament, dreptului țării în care are reședința obișnuită consumatorul – în speță, dreptul austriac.

B – Cu privire la examinarea caracterului abuziv al clauzei privind alegerea legii (prima parte a celei de a patra întrebări)

82. Prin intermediul primei părți a celei de a patra întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă o clauză privind alegerea legii care reține dreptul statului membru în care are sediul profesionistul, precum cea de a douăsprezecea clauză din condițiile generale de vânzare ale Amazon EU, are caracter abuziv în sensul Directivei 93/13.

83. Potrivit articolului 3 alineatul (1) din această directivă, o clauză care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților, în detrimentul consumatorului.

84. Articolul 3 alineatul (2) din această directivă precizează că se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil de către profesionist, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune. În opinia noastră, nu există nicio îndoială că această ipoteză include condiții generale de vânzare precum cele în discuție în litigiul principal.

85. Conform articolului 4 alineatul (1) din directiva menționată, caracterul abuziv al unei clauze nu poate fi stabilit decât în urma unei examinări caz cu caz a tuturor împrejurărilor relevante, inclusiv a naturii bunurilor sau serviciilor care fac obiectul contractului.

86. În plus, articolul 5 din aceeași directivă prevede că, în cazul în care clauzele sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie să fie redactate „într-un limbaj clar și inteligibil”⁴⁸.

87. În temeiul dispozițiilor articolului 3 alineatul (3) din Directiva 93/13 coroborate cu cele ale punctului 1 litera (q) din anexa la această directivă, pot fi considerate abuzive în special clauzele care tind să „[excludă sau să obstrucționeze dreptul] consumatorului de a introduce acțiuni în justiție [...]”⁴⁹.

45 — Amazon EU a arătat, în mod întemeiat, că această dispoziție nu se aplică decât în măsura în care contractul satisface una dintre condițiile prevăzute la articolul 6 alineatul (1) din Regulamentul Roma I. Contractele pe care această societate le-a încheiat sau le-ar putea încheia în viitor cu consumatori austrieci s-ar putea încadra în scenariul prevăzut la litera (b) a acestei dispoziții, cu condiția ca Amazon EU „să își direcționeze activitățile” către Austria. Aceasta pare să fie situația, în măsura în care reiese din decizia de trimitere că site-ul www.amazon.de permite într-adevăr încheierea de contracte cu consumatori austrieci [a se vedea Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) COM(2005) 650 final, p. 7]. Cu toate acestea, instanțelor naționale le revine sarcina, dacă este cazul, să efectueze o astfel de apreciere.

46 — Conform articolului 10 alineatul (1) din Regulamentul Roma I, validitatea unei clauze privind alegerea legii trebuie, în cadrul unei acțiuni individuale, să fie evaluată în lumina dreptului ales de către părți. În ipoteza în care această clauză ar fi considerată abuzivă în urma unei astfel de examinări, validitatea celorlalte clauze din condițiile generale de vânzare ar fi reglementată de dreptul țării în care are reședința consumatorul în temeiul articolului 6 alineatul (1) din acest regulament (presupunând că este satisfăcută una dintre condițiile prevăzute în această dispoziție; a se vedea nota de subsol 45 din prezentele concluzii).

47 — A se vedea de asemenea considerentul (25) al Regulamentului Roma I.

48 — Cu toate că instanța de trimitere nu a menționat această dispoziție în enunțul întrebărilor preliminare, Curtea poate să o ia în considerare în măsura în care interpretarea ei poate fi utilă pentru judecarea cauzei principale [a se vedea în special Hotărârea din 21 februarie 2006, Ritter-Coulais (C-152/03, EU:C:2006:123, punctul 29 și jurisprudența citată)].

49 — Această anexă conține doar o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive. Astfel, o clauză inclusă în această listă nu trebuie să fie considerată în mod necesar abuzivă și, viceversa, o clauză poate să fie considerată abuzivă chiar dacă nu figurează în această listă [a se vedea Hotărârea din 7 mai 2002, Comisia/Suedia (C-478/99, EU:C:2002:281, punctul 20)].

88. Instanța națională trebuie să stabilească dacă, având în vedere împrejurările proprii ale speței, o clauză satisface cerințele privind buna-credință, echilibrul și transparența care decurg din dispozițiile sus-menționate⁵⁰. Curtea are totuși competența de a deduce din dispozițiile Directivei 93/13 criteriile pe care instanța națională poate sau trebuie să le aplice în cadrul unei astfel de examinări⁵¹.

89. În prealabil, trebuie respinsă premisa pe care pare să se sprijine argumentația VKI, potrivit căreia cea de a douăsprezecea clauză din condițiile generale de vânzare în litigiu prevede că contractul este supus exclusiv dreptului luxemburghez, iar consumatorii nu pot beneficia de protecția pe care le-o acordă dispozițiile obligatorii ale dreptului statului în care au reședința. În opinia noastră, o astfel de interpretare nu reiese din conținutul acestei clauze. Aceasta nu poate să îi priveze pe consumatori de protecția pe care le-o conferă articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I prin simplul fapt că nu menționează explicit această protecție. Această constatare este corectă în măsura în care protecția menționată decurge direct din această dispoziție legislativă care limitează autonomia voinței părților. Așadar, consumatorii pot să o invoce fără a fi necesar ca aceasta să se regăsească de asemenea sub forma unei obligații contractuale⁵².

90. Astfel, odată ce s-a precizat domeniul de aplicare al acestei clauze, trebuie stabilit dacă inconvenientele pe care aceasta le-ar crea eventual pentru consumatori ating pragul unui dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13.

91. În opinia noastră, o clauză privind alegerea legii care desemnează dreptul statului membru în care are sediul profesionistul nu poate avea caracter abuziv prin simplul fapt că este susceptibilă prin ipoteză, pe de o parte, să îngreuneze inițierea unei acțiuni în justiție de către consumatorul mediu cu reședința într-un alt stat și, pe de altă parte, să favorizeze profesionistul în cadrul apărării acestuia.

92. Desigur, așa cum au arătat VKI și guvernul Regatului Unit, considerații similare au determinat Curtea să statueze, în Hotărârea Océano Grupo Editorial și Salvat Editores⁵³, că o clauză care conferea competență exclusivă instanțelor din țara în care are sediul profesionistul intra sub incidența punctului 1 litera (q) din anexa I la directiva menționată. Această concluzie nu ni se pare totuși posibil de transpus prin analogie în cazul unei clauze privind alegerea legii precum cea în discuție în litigiul principal, ale cărei efecte diferă de cele ale unei clauze atributive de competență.

93. Legislația Uniunii autorizează în principiu în mod expres clauzele privind alegerea legii, chiar dacă acestea nu au făcut obiectul unei negocieri individuale. În acest sens, articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I consacră – prin intermediul rezervei menționate la a doua teză din această dispoziție – posibilitatea părților de a conveni asupra dreptului aplicabil unui contract încheiat cu consumatorii. Această dispoziție nu operează nicio distincție în funcție de aspectul dacă clauza a fost sau nu a fost negociată individual. În ceea ce privește clauzele care nu au făcut obiectul unei astfel de negocieri⁵⁴, al cincilea și al șaselea considerent ale Directivei 93/13 indică de altfel că legiuitorul a preconizat în mod special posibilitatea încheierii de contracte reglementate de dreptul unui alt stat membru decât cel în care are reședința consumatorul, recunoscând totodată necesitatea de a-l proteja pe acesta din urmă de utilizarea unor clauze abuzive într-un asemenea scenariu.

50 — A se vedea în special Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 40 și jurisprudența citată).

51 — A se vedea în special Hotărârea din 9 iulie 2015, Bucura (C-348/14, EU:C:2015:447, punctul 46 și jurisprudența citată).

52 — Astfel, în cadrul examinării caracterului abuziv al unei clauze, aceasta trebuie să fie interpretată atribuindu-i-se efectele pe care le-ar produce în contextul relațiilor individuale și concrete dintre profesionist și consumatori, așa cum au fost încadrate acestea de articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I. În această privință, reiese din jurisprudență că, în cadrul unei asemenea examinări, trebuie să se evalueze în special consecințele pe care le poate produce clauza în cadrul dreptului aplicabil contractului [Hotărârea din 1 aprilie 2004, Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, EU:C:2004:209, punctul 21)]. În opinia noastră, acest drept cuprinde nu doar dreptul național, ci și, după caz, dispozițiile direct aplicabile ale dreptului Uniunii.

53 — Hotărârea din 27 iunie 2000 (C-240/98-C-244/98, EU:C:2000:346, punctele 22 și 23).

54 — A se vedea articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13.

94. În aceste condiții, considerăm că o clauză privind alegerea legii care desemnează dreptul statului membru în care are sediul profesionistul nu este abuzivă decât în cazul în care prezintă anumite particularități, proprii conținutului sau contextului său, care produc un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților.

95. Caracterul abuziv al unei asemenea clauze poate să decurgă în special dintr-o formulare care nu satisface cerința redactării clare și inteligibile prevăzută la articolul 5 din Directiva 93/13. Astfel cum reiese din jurisprudență, ținând seama de situația de inferioritate în care se află consumatorul față de profesionist în ceea ce privește, printre altele, nivelul de informare, această cerință trebuie să facă obiectul unei interpretări extensive⁵⁵. Curtea a subliniat de asemenea caracterul esențial al informării consumatorului cu privire la consecințele clauzelor contractuale⁵⁶. Având în vedere aceste considerații, în opinia noastră, cerința menționată impune în special ca clauza să nu fie de natură a induce în eroare consumatorul mediu cu privire la conținutul drepturilor sale.

96. În speță, clauza în litigiu trebuie să fie, mai exact, suficient de transparentă în ceea ce privește posibilitatea consumatorului de a invoca dispozițiile obligatorii ale dreptului statului în care are reședința, posibilitate pe care i-o garantează articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I. Nivelul de transparentă cerut în acest scop depinde de toate împrejurările relevante ale speței⁵⁷.

97. În această privință, menționăm că contractele încheiate cu consumatorii implică adesea sume modeste⁵⁸, cu atât mai mult în cadrul comerțului electronic. În aceste condiții, consumatorul mediu nu este încurajat să introducă o acțiune împotriva profesionistului⁵⁹. O clauză privind alegerea legii care desemnează dreptul altui stat membru decât cel în care are reședința consumatorul este de natură să reducă și mai mult atractivitatea unei astfel de acțiuni.

98. În plus, pare probabil ca un consumator mediu să nu fie suficient de bine informat cu privire la protecția pe care i-o asigură articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I. În consecință, acest consumator se va baza în principiu doar pe conținutul clauzei privind alegerea legii. Or, posibilitatea consumatorului de a invoca protecția pe care i-o conferă legile obligatorii ale statului în care are reședința are o importanță practică semnificativă.

55 — A se vedea Hotărârea din 23 aprilie 2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, punctul 40 și jurisprudența citată).

56 — Într-un context specific, Curtea a considerat că, atunci când efectele unei clauze sunt specificate de acte cu putere de lege obligatorii, este esențial ca respectivul consumator să fie informat de profesionist cu privire la aceste acte [Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punctul 29)].

57 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 51).

58 — A se vedea considerentul (24) al Regulamentului Roma I.

59 — A se vedea considerentul (7) al Regulamentului (CE) nr. 861/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă (JO 2007, L 199, p. 1), care subliniază că cheltuielile, întârzierile și complexitatea inerente procedurilor judiciare nu se reduc în mod obligatoriu proporțional cu valoarea cererii, drept care numărul obstacolelor în calea obținerii unei hotărâri judecătorești rapide și puțin oneroase crește în cauzele cu valoare redusă transfrontaliere. Pe de altă parte, consumatorii pot să introducă o procedură de soluționare alternativă a litigiilor în temeiul legilor naționale de transpunere a Directivei 2013/11/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2013 privind soluționarea alternativă a litigiilor în materie de consum și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2009/22/CE (Directiva privind SAL în materie de consum) (JO 2013, L 165, p. 63).

99. Mai întâi, aceste legi cuprind un volum considerabil de dispoziții de care se poate prevala consumatorul. Printre acestea se numără în special dispozițiile naționale de transpunere a acquis-ului Uniunii în materie de protecție a consumatorului, în special în ceea ce privește comerțul electronic⁶⁰. Prin urmare, astfel cum reiese din directivele care reglementează domeniul menționat, aceste dispoziții au în principiu caracter imperativ⁶¹.

100. În continuare, legile statului în care are reședința consumatorul îi sunt în general mai familiare și mai accesibile acestuia (fie și numai din rațiuni lingvistice), deci mai simplu de invocat, decât cele ale statului membru în care are sediul profesionistul. Adăugăm în acest context că articolul 6 alineatul (2) din Regulamentul Roma I nu subordonează, în opinia noastră, dreptul consumatorului de a beneficia de „protecția acordată acestuia prin dispoziții de la care nu se poate deroga prin convenție” în temeiul dreptului țării în care are reședința acest consumator condiției ca aceste dispoziții să prevadă un nivel de protecție superior, dintr-o perspectivă substanțială, celui care decurge din legislația ordinii juridice aalese⁶². În opinia noastră, articolul 6 alineatul (2) din acest regulament permite, așadar, consumatorului să invoce în mod global dispozițiile obligatorii ale dreptului statului în care are reședința, indiferent dacă acestea îi sunt sau nu mai favorabile decât dispozițiile dreptului ales pe baza conținutului acestora⁶³.

101. În sfârșit, miza posibilității consumatorului de a se prevala de o astfel de protecție crește și mai mult prin faptul că unele directive ale Uniunii în materie de protecție a consumatorului nu realizează decât o armonizare minimă⁶⁴. Altele permit statelor membre să mențină sau să adopte norme naționale cu privire la anumite aspecte care intră în domeniul lor de aplicare⁶⁵. Statul membru în care are reședința consumatorul poate, așadar, să îi confere acestuia din urmă o protecție mai extinsă decât cea prevăzută în aceste directive și, după caz, în legile de transpunere a acestor directive în ordinea juridică aleasă.

102. În aceste condiții, considerăm, la fel ca VKI și ca guvernul Regatului Unit, că lipsa unei mențiuni, în cadrul celei de a douăsprezecea clauze amintite, privind posibilitatea consumatorului de a invoca legile obligatorii ale țării în care are reședința este susceptibilă să îi creeze consumatorului impresia eronată că doar dreptul ales în temeiul acestei clauze se aplică în cazul contractului. Or, dacă un astfel de consumator este indus în eroare în acest mod, respectivul consumator riscă să fie descurajat să introducă o acțiune în special din cauza lipsei familiarizării cu legile de protecție a consumatorilor din ordinea juridică aleasă⁶⁶.

60 — Este vorba despre o serie de directive enumerate în anexa I la Directiva 2009/22 și în anexa la Regulamentul (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 octombrie 2004 privind cooperarea dintre autoritățile naționale însărcinate să asigure aplicarea legislației în materie de protecție a consumatorului („Regulamentul privind cooperarea în materie de protecție a consumatorului”) (JO 2004, L 364, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 12, p. 69).

61 — Astfel, părțile la un contract încheiat cu consumatorii nu pot deroga de la protecția conferită consumatorului de Directiva 93/13 [a se vedea în special Hotărârea din 26 octombrie 2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, punctul 36)]. A se vedea de asemenea printre altele articolul 25 din Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO 2011, L 304, p. 64) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe (JO 1999, L 171, p. 12, Ediție specială, 15/vol. 5, p. 89).

62 — Compararea avantajelor respective ale dispozițiilor diferitor ordini juridice în materie de protecție a consumatorului și între nivelurile de protecție pe care le asigură acestuia se dovedește de altfel dificil de realizat în practică (a se vedea în această privință Hill, J., „Article 6 of the Rome I Regulation: Much ado about nothing”, *Nederlands Internationaal Privaatrecht*, 2009, vol. 27, p. 443).

63 — Pentru câteva exemple de decizii naționale care statuează în acest sens, a se vedea Basedow, J., „Consumer contracts and insurance contracts in a future Rome I-regulation”, *Enforcement of international contracts in the European Union: Convergence and divergence between Brussels I and Rome I*, Intersentia, Anvers, Oxford, New York, 2004, p. 280 și 281.

64 — A se vedea printre altele articolul 8 din Directiva 93/13 și articolul 1 alineatul (1) din Directiva 1999/44.

65 — A se vedea printre altele considerentul (2) al Directivei 2011/83, articolul 5 alineatul (4), articolul 6 alineatul (7), articolul 8 alineatul (6) și articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2011/83.

66 — A se vedea al cincilea considerent al Directivei 93/13.

103. În consecință, această clauză pare a fi de natură să producă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților și, prin urmare, să aibă caracter abuziv în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, fapt a cărui verificare va reveni în sarcina instanței de trimitere.

104. Amazon EU a obiectat că o constatare a caracterului abuziv al unei asemenea clauze ar supune profesioniștii obligației excesiv de împovăritoare de a întocmi o listă cu toate legile obligatorii relevante ale statului în care are reședința consumatorul pentru a putea alege legea aplicabilă contractului. Pentru a risipi orice confuzii în această privință, precizăm că această constatare nu atrage după sine o astfel de obligație. Constatarea în cauză ar impune pur și simplu profesioniștilor să aleagă o formulare care să indice în mod neechivoc, în textul clauzei privind alegerea legii, că aceasta se aplică fără a aduce atingere protecției pe care o asigură consumatorilor legile obligatorii ale statului în care aceștia au reședința, fără a fi necesară neapărat enumerarea acestor legi.

C – Cu privire la legea aplicabilă examinării legalității clauzelor privind prelucrarea datelor cu caracter personal (a doua parte a celei de a patra întrebări)

105. Prin intermediul părții a doua a celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită Curții să se pronunțe cu privire la dreptul aplicabil prelucrării datelor cu caracter personal efectuate de către o întreprindere de comerț electronic care își direcționează activitățile către un alt stat membru decât cel în care respectiva întreprindere are sediul. Această instanță solicită să se stabilească dacă o astfel de prelucrare este în speță reglementată exclusiv de dreptul statului membru în care are sediul Amazon EU (și anume Luxemburg) sau și de dreptul austriac, dat fiind că această societate vizează prin site-ul său internet în limba germană consumatorii care au reședința în Austria.

1. Considerații introductive

106. Această întrebare este adresată Curții în măsura în care VKI a arătat că clauzele 6, 9 și 11 din condițiile generale de vânzare ale Amazon EU contravin DSG, care transpune în dreptul austriac Directiva 95/46⁶⁷. Având în vedere acest context, instanța de trimitere are în realitate îndoieli cu privire la dreptul național de transpunere a acestei directive, din perspectiva căruia trebuie examinată legalitatea acestor clauze în cadrul unei acțiuni în încetare.

107. La analiza în paralel a conținutului și a contextului întrebării menționate, rezultă de asemenea că această instanță pleacă de la postulatul potrivit căruia dreptul aplicabil unei asemenea examinări trebuie să fie identic cu dreptul aplicabil prelucrărilor de date pe care Amazon EU le-ar efectua, după caz, în temeiul aceluiași clauze.

67 — Din decizia de trimitere reiese că VKI este îndreptățită să introducă acțiunea în încetare în discuție în litigiul principal în temeiul dreptului național de transpunere a Directivei 2009/22. Or, în conformitate cu articolul 1 alineatul (1) din această directivă, dispozițiile ei se aplică acțiunilor în încetare „vizând protejarea intereselor colective ale consumatorilor incluse în directivele enumerate în anexa I [la aceasta]”. Această anexă nu face trimitere la Directiva 95/46. Prin urmare, acțiunile în încetare care vizează interzicerea utilizării clauzelor care încalcă legile naționale de transpunere a acestei directive (precum DSG) nu intră în domeniul de aplicare al Directivei 2009/22. În aceste condiții, nu se poate exclude faptul că VKI este îndreptățită să solicite încetarea utilizării clauzelor care încalcă DSG în temeiul dispozițiilor din dreptul austriac care delimitează mai larg dreptul asociațiilor de protecție a consumatorilor de a acționa în justiție. Obiectul litigiului principal, astfel cum este acesta descris în decizia de trimitere, sugerează că această situație se regăsește în speță, fapt a cărui verificare revine în sarcina instanței de trimitere.

108. Niciunul dintre intervenienți nu a contestat această premisă. Aderăm și noi la ea. Astfel, articolul 4 din Directiva 95/46 prevede norme speciale care permit identificarea dreptului național de transpunere a acesteia care reglementează o anumită prelucrare a datelor⁶⁸. În opinia noastră, aceste norme speciale desemnează de asemenea dreptul aplicabil examinării legalității clauzelor care prevăd această prelucrare⁶⁹.

2. Cu privire la domeniul de aplicare al articolului 4 din Directiva 95/46

109. Potrivit lucrărilor pregătitoare ale Directivei 95/46, articolul 4 din aceasta urmărește în special, în ansamblu, să evite ca o aceeași operațiune de prelucrare a datelor să fie reglementată de legile mai multor state membre⁷⁰. Această directivă se sprijină, astfel, pe ideea potrivit căreia armonizarea pe care o realizează asigură un nivel echivalent de protecție a datelor în întreaga Uniune. Prin urmare, această directivă impune statelor membre o obligație de încredere reciprocă, opunându-se posibilității ca o aceeași operațiune de prelucrare să fie trecută prin filtrul mai multor drepturi naționale, ceea ce ar crea obstacole în calea circulației datelor în cauză⁷¹.

110. Această dispoziție îndeplinește, așadar, o funcție dublă⁷²:

- În primul rând, delimitează domeniul de aplicare teritorial al cadrului de protecție instituit de Directiva 95/46. Această funcție era în joc în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Google Spain și Google⁷³. În respectiva cauză se pune problema de a stabili dacă acest cadru de protecție se aplica, în temeiul dreptului spaniol de transpunere a acestei directive, unei prelucrări a datelor al cărei operator era stabilit într-o țară terță (și anume Statele Unite ale Americii).
- În al doilea rând, articolul 4 menționat permite identificarea, printre drepturile mai multor state membre, a celui care reglementează o prelucrare a datelor determinată. La această funcție se recurge în prezenta cauză, la fel cum s-a procedat în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Weltimmo⁷⁴.

111. Acestea fiind precizate, din articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46 reiese că aplicabilitatea unei legi de transpunere dintr-un stat membru în cazul unei prelucrări a datelor cu caracter personal presupune întrunirea a două condiții:

- în primul rând, operatorul trebuie să aibă un „sediu” pe teritoriul acestui stat membru;
- în al doilea rând, această prelucrare trebuie să aibă loc „în cadrul activităților” acestui sediu.

68 — Potrivit articolului 27 din Regulamentul Roma II, acest regulament „nu aduce atingere aplicării dispozițiilor dreptului comunitar care reglementează, în domenii specifice, conflictul de legi privind obligațiile necontractuale”. A se vedea de asemenea articolul 23 din Regulamentul Roma I.

69 — Astfel, stabilirea dreptului aplicabil unei asemenea examinări trebuie să fie distinsă de desemnarea dreptului aplicabil altor probleme de drept care ar putea surveni în cadrul acțiunii în încetare, precum, printre altele, însăși problema existenței dreptului de a solicita încetarea clauzelor care contravin DSG.

70 — Commission communication on the protection of individuals in relation to the processing of personal data in the Community and information security [COM(90) 314 final, p. 22] și Amended proposal for a Council directive on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data [COM(92) 422 final, p. 13]. În același mod, considerentul (18) al Directivei 95/46 menționează necesitatea ca orice prelucrare a datelor cu caracter personal în Uniune să fie efectuată în conformitate cu legislația „unuia dintre statele membre”.

71 — A se vedea în acest sens considerentul (9) al Directivei 95/46.

72 — A se vedea Concluziile avocatului general Cruz Villalón prezentate în cauza Weltimmo (C-230/14, EU:C:2015:426, punctul 23).

73 — Hotărârea din 13 mai 2014 (C-131/12, EU:C:2014:317).

74 — Hotărârea din 1 octombrie 2015 (C-230/14, EU:C:2015:639).

112. A doua condiție se dovedește a fi decisivă în practică atunci când o întreprindere deține sedii în mai multe state membre⁷⁵. Într-un asemenea caz, această condiție permite să se determine care dintre drepturile acestor state membre reglementează operațiunea de prelucrare în cauză: se va aplica doar dreptul statului membru al sediului în cadrul activităților căruia se înscrie activitatea de prelucrare a datelor în cauză⁷⁶.

113. În speță, nu se contestă faptul că clauzele 6, 9 și 11 din condițiile generale de vânzare ale Amazon EU au în vedere o „prelucrare a datelor cu caracter personal” care intră în domeniul de aplicare al Directivei 95/46⁷⁷. Pentru acest motiv, trebuie să se aprecieze dacă se preconizează ca o astfel de prelucrare să aibă loc „în cadrul activităților” unui „sediul” al acestei societăți situat în Austria, în Luxemburg sau – cu toate că această posibilitate nu a fost menționată nici de instanța de trimitere, nici de intervenienți – în Germania.

3. Cu privire la eventuala aplicabilitate a dreptului austriac

114. În ceea ce privește existența unui sediu al Amazon EU în Austria, observăm de la bun început că noțiunea de sediu în sensul articolului 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46 are o semnificație autonomă⁷⁸.

115. Potrivit considerentului (19) al directivei menționate, această noțiune presupune „exercitarea efectivă și reală a unei activități într-o formă de instalare stabilă”. Acest considerent precizează că „forma juridică a stabilirii [...] nu este factorul determinant în această privință”. De asemenea, considerentul în cauză arată că, dacă un singur operator are sediul pe teritoriul mai multor state membre, acesta trebuie să se asigure că fiecare sediu îndeplinește obligațiile prevăzute de dreptul intern aplicabil activităților sale.

116. În lumina acestor dispoziții, Curtea a reținut, în Hotărârea Weltimmo⁷⁹, o interpretare în sens larg a noțiunii de sediu, considerând că aceasta se extinde la „orice activitate reală și efectivă, chiar minimă, exercitată într-o formă de instalare stabilă”, independent de forma juridică reținută. Curtea a precizat în această hotărâre că „pentru a determina dacă o societate, operator de date, dispune de un sediu, în sensul directivei menționate, într-un alt stat membru decât statul membru sau țara terță unde este înmatriculată, se impune evaluarea atât a gradului de stabilitate a formei de instalare, cât și a efectivității desfășurării de activități în acest alt stat membru”⁸⁰.

117. În continuare, Curtea a încredințat instanței naționale sarcina de a stabili, ținând seama de aceste principii, dacă societatea în cauză dispunea de un sediu în Ungaria în raport cu o serie de criterii. Pe de o parte, Curtea a invitat instanța națională să țină seama de faptul că activitatea în cauză consta în exploatarea unor site-uri internet de anunțuri imobiliare privind bunuri situate în Ungaria și redactate în maghiară – astfel încât exploatarea acestor site-uri era în principal sau chiar în întregime orientată către acest stat membru. Pe de altă parte, Curtea a subliniat prezența unui reprezentant în Ungaria, care era însărcinat să recupereze creanțele care rezultau din această activitate și să reprezinte

75 — A se vedea Concluziile avocatului general Cruz Villalón prezentate în cauza Weltimmo (C-230/14, EU:C:2015:426, punctul 40).

76 — Nu este exclus ca o aceeași prelucrare a datelor de către o întreprindere să conste în mai multe operațiuni realizate în cadrul activităților din sedii diferite ale întreprinderii în cauză. Într-un astfel de caz, în opinia noastră, fiecare operațiune ar intra sub incidența dreptului statului membru în care este situat sediul unde se efectuează respectiva operațiune.

77 — Articolul 2 litera (b) din Directiva 95/46 definește „prelucrarea datelor cu caracter personal” ca desemnând „orice operațiune sau serie de operațiuni [...]” care se efectuează asupra unor astfel de date, cum ar fi colectarea, utilizarea și dezvăluirea acestora.

78 — Astfel, din cerințele atât ale aplicării uniforme a dreptului Uniunii, cât și din cele ale principiului egalității de tratament rezultă că termenii unei dispoziții de drept al Uniunii care nu face nicio trimitere expresă la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul de aplicare ale acesteia trebuie în mod normal să primească în întreaga Uniune Europeană o interpretare autonomă și uniformă, care trebuie stabilită ținând cont de contextul prevederii și de obiectivul urmărit de reglementarea în cauză [a se vedea Hotărârea din 3 septembrie 2014, Deckmyn și Vrijheidsfonds (C-201/13, EU:C:2014:2132, punctul 14 și jurisprudența citată)].

79 — Hotărârea din 1 octombrie 2015 (C-230/14, EU:C:2015:639, punctele 28 și 31).

80 — Hotărârea din 1 octombrie 2015, Weltimmo (C-230/14, EU:C:2015:639, punctul 29).

respectiva societate în proceduri privind prelucrarea datelor în cauză, precum și deschiderea unui cont bancar și utilizarea unei cutii poștale în Ungaria⁸¹. Observăm, pe de altă parte, că enunțarea de către Curte a acestor criterii implică faptul că un sediu din Ungaria nu poate exista prin simplul fapt că site-urile internet în cauză erau accesibile în acest stat.

118. Revine instanței de trimitere să stabilească, în lumina acestei jurisprudențe și ținând seama de toate împrejurările relevante ale speței, dacă Amazon EU deține un sediu în Austria. Curtea este totuși abilitată să furnizeze instanței de trimitere anumite indicații, precum cele propuse în continuare, care o pot ghida în cadrul unei astfel de aprecieri.

119. Mai întâi, faptul că Amazon EU este înmatriculată și are sediul în Luxemburg și nu deține filiale sau sucursale în Austria nu exclude posibilitatea ca această societate să dețină totuși un sediu în Austria în sensul Directivei 95/46.

120. În continuare, din decizia de trimitere reiese că Amazon EU stabilește relații și încheie contracte cu consumatorii austrieci prin site-ul său internet în limba germană. În opinia noastră, în special având în vedere jurisprudența prezentată la punctele 116 și 117 din prezentele concluzii, acest element nu poate, doar prin el însuși, să fie un motiv suficient pentru existența unui sediu al Amazon EU în Austria în lipsa altor factori care să confirme că această societate dispune de o „instalare stabilă” în acest stat.

121. În final, așa cum a arătat VKI, nu excludem posibilitatea ca un eventual serviciu postvânzare, de exemplu un serviciu de soluționare a reclamațiilor, destinat clienților stabiliți în Austria, să constituie un sediu în Austria. O astfel de constatare nu poate totuși să justifice, doar prin ea însăși, aplicabilitatea DSG.

122. Într-adevăr, chiar presupunând existența unui asemenea serviciu și calificarea acestuia ca sediu, trebuie să se stabilească și dacă prelucrarea datelor preconizată de clauzele în litigiu este destinată să se înscrie în cadrul activităților acestui serviciu, în sensul celei de a doua condiții prevăzute la articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46.

123. Curtea a avut ocazia de a verifica respectarea acestei condiții în Hotărârea Google Spain și Google⁸². Curtea a reținut o interpretare a acesteia în sens larg, considerând în esență că respectiva condiție era îndeplinită întrucât activitățile operatorului motorului de căutare stabilit în Statele Unite ale Americii (pentru nevoile căruia se efectua prelucrarea datelor în cauză) și activitățile de promovare și de furnizare de spații publicitare ale sediului său situat în Spania erau „indisociabil legate”⁸³.

124. Avem totuși îndoieli că această abordare poate fi transpusă în prezenta cauză. Pe lângă alte diferențe de fapt, cauza în care s-a pronunțat această hotărâre se deosebește de prezenta speță prin faptul că în respectiva cauză se punea problema de a examina dacă prelucrarea datelor în cauză intra sau nu sub incidența cadrului de protecție instituit de Directiva 95/46 (prin intermediul dreptului spaniol de transpunere a acesteia). În opinia noastră, Curtea a interpretat din această perspectivă în mod extensiv a doua condiție prevăzută la articolul 4 alineatul (1) litera (a) din această directivă, pentru a evita ca o astfel de prelucrare a datelor să fie exclusă de la obligațiile și de la garanțiile prevăzute în această directivă⁸⁴.

81 — Hotărârea din 1 octombrie 2015, Weltimmo (C-230/14, EU:C:2015:639, punctele 32 și 33).

82 — Hotărârea din 13 mai 2014, C-131/12, EU:C:2014:317. În Hotărârea din 1 octombrie 2015, Weltimmo (C-230/14, EU:C:2015:639, punctul 38), analiza Curții a avut ca obiect doar problema existenței unui sediu în Ungaria, întrucât nu se contesta faptul că prelucrarea în cauză avea loc în cadrul activităților desfășurate de societatea în cauză în Ungaria.

83 — Hotărârea din 13 mai 2014, Google Spain și Google (C-131/12, EU:C:2014:317, punctul 56).

84 — Hotărârea din 13 mai 2014, Google Spain și Google (C-131/12, EU:C:2014:317, punctele 54 și 58).

125. În speță, în schimb, trebuie să se determine care dintre drepturile naționale de transpunere a acestei directive este destinat să reglementeze operațiunile de prelucrare a datelor preconizate de clauzele în litigiu. Un asemenea demers presupune identificarea sediului în cadrul activităților căruia se înscriu în modul cel mai direct aceste operațiuni. Or, la prima vedere, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, operațiunile prevăzute de clauzele 6, 9 și 11 din condițiile comerciale generale ale Amazon EU ne par că nu sunt legate direct de activitățile unui eventual serviciu postvânzare al acestei societăți situat în Austria.

4. Cu privire la eventuala aplicabilitate a dreptului luxemburghez sau a dreptului german

126. Presupunând că instanța de trimitere consideră că Amazon EU nu deține un sediu în Austria sau, în orice caz, că operațiunile de prelucrare a datelor prevăzute în aceste clauze nu se pot înscrie în cadrul activităților unui astfel de sediu, trebuie de asemenea să se examineze, în raport cu cele două condiții prevăzute la articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46, dacă operațiunile respective ar intra sub incidența dreptului unui alt stat membru și, după caz, să se identifice acest drept.

127. Nici instanța de trimitere, nici intervenienții nu au îndoieli, în această privință, că Amazon EU deține un sediu în Luxemburg. Cu toate acestea, ne putem întreba dacă operațiunile de prelucrare a datelor prevăzute în clauzele menționate nu ar fi legate mai degrabă de activitățile unui eventual sediu al acestei societăți situat în Germania. Astfel, această societate stabilește relații cu consumatorii austrieci prin intermediul site-ului internet cu numele de domeniu german www.amazon.de. A șasea clauză din condițiile comerciale generale ale Amazon EU indică de altfel că „Amazon.de” verifică, evaluează și partajează – cu alte cuvinte, prelucrează – datele cu caracter personal ale clienților⁸⁵. Având în vedere aceste indicii, se poate avea în vedere aplicabilitatea dreptului german. Decizia de trimitere nu menționează însă alte elemente de fapt legate de activitățile Amazon EU în Germania.

128. În aceste condiții, instanței de trimitere îi va reveni sarcina de a verifica, inclusiv în lumina jurisprudenței prezentate la punctele 116 și 117 din prezentele concluzii, dacă Amazon EU deține un sediu în Germania în sensul articolului 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46. În cazul unui răspuns afirmativ, această instanță va trebui să examineze dacă operațiunile de prelucrare a datelor prevăzute de clauzele vizate sunt destinate să se înscrie în cadrul activităților desfășurate de acest sediu sau de sediul deținut de Amazon EU în Luxemburg.

V – Concluzie

129. Având în vedere ansamblul considerațiilor de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare după cum urmează:

„1) Dreptul aplicabil examinării caracterului abuziv al clauzelor inserate de un profesionist în condițiile generale de vânzare destinate consumatorilor care au reședința într-un alt stat membru trebuie să fie stabilit în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (Roma II), în cazul în care această examinare are loc în cadrul unei acțiuni în încetare care urmărește interzicerea utilizării acestor clauze, introdusă în temeiul unei legi naționale de transpunere a Directivei 2009/22/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2009 privind acțiunile în încetare în ceea ce privește protecția intereselor consumatorilor.

⁸⁵ — A se vedea articolul 2 litera (b) din Directiva 95/46.

- 2) Articolul 4 alineatul (3) din Regulamentul nr. 864/2007 nu reglementează stabilirea dreptului aplicabil examinării caracterului abuziv al clauzelor inserate de un profesionist în condițiile generale de vânzare destinate consumatorilor care au reședința într-un alt stat membru, în cazul în care această examinare are loc în cadrul unei acțiuni în încetare care urmărește interzicerea utilizării acestor clauze, introdusă în temeiul unei legi naționale de transpunere a Directivei 2009/22.
- 3) Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că o clauză din condițiile generale de vânzare ale unui profesionist care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale și potrivit căreia legea statului membru în care are sediul acest profesionist reglementează contractul de comerț electronic încheiat cu un consumator este abuzivă în măsura în care induce în eroare acest consumator creându-i impresia că doar legea acestui stat membru se aplică respectivului contract, fără să îl informeze cu privire la faptul că, în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I), are de asemenea dreptul de a se prevala de protecția pe care i-o asigură dispozițiile obligatorii ale dreptului care i s-ar aplica în lipsa acestei clauze, fapt pe care instanța națională trebuie să îl verifice luând în considerare toate împrejurările relevante.
- 4) Articolul 4 alineatul (1) litera (a) din Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date trebuie interpretat în sensul că o operațiune de prelucrare a datelor cu caracter personal poate să intre sub incidența dreptului unui singur stat membru. Acest stat membru este cel în care operatorul deține un sediu – în sensul că desfășoară acolo o activitate reală și efectivă într-o formă de instalare stabilă – în cadrul activităților căruia are loc operațiunea vizată. Efectuarea unei astfel de aprecieri revine în sarcina instanței naționale.”